

Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Erzincan University Journal of Social Sciences Institute

2022-15(2)- E-ISSN-2148-9289

TÂHİR EL-CEZÂİRÎ'NİN İTİKADİ ESERLERDEKİ TELİF METODU

The Copyright Method in Tahir al-Jazairi's Works of Faith

MUSTAFA YALÇINKAYA

Dr. Öğr. Üyesi Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

Asst. Prof. Dr. Erzincan Binali Yıldırım University, Faculty of Divinity

e-posta /e-mail: myalcinkaya@erzincan.edu.tr

Orcid: 0000-0003-0401-1893

İLHAN SELÇUK KASIRGA

Diyanet İşleri Başkanlığı

Presidency of Religious Affairs

e-posta /e-mail: ilham-55-gs-rz@outlook.com

Orcid: 0000-0002-0345-7458

Atıf/©: Yalçinkaya, Mustafa ve Kasırğa, İlhan S. (2022). Tâhir El-Cezâiri'nin İtikadi Eserlerdeki Telif Metodu, *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl 15, Sayı 2, ss. 252-263

Citation/©: Yalçinkaya, Mustafa and Kasırğa, İlhan S. (2022). The Copyright Method in Tahir al-Jazairi's Works of Faith, *Erzincan University Journal of Social Sciences Institute*, Year 15, Issue 2, pp. 252-263

Makale Bilgisi / Article Information:

Makale Türü-Article Types : *Araştırma- Research*
Geliş Tarihi-Received Date : *04.11.2022*
Kabul Tarihi-Accepted Date : *26.12.2022*
Sayfa Numarası-Page Numbers: *252-263*
Doi : *10.46790/erzisosbil.1199098*

Notlar/Notes

Bu çalışma 2022 yılında tarafımızdan hazırlanan "Osmanlı Son Devir Islahatçı Din Alimlerinden Tahir el-Cezairi ve İtikadi Görüşleri" adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

Yazar(lar), herhangi bir çıkar çatışması beyan etmemiştir.

Turnitin/Ithenticate/Intihal ile İntihal Kontrolünden Geçmiştir

Screened for Plagiarism by Turnitin/Ithenticate/Intihal

Licenced by CC-BY-NC ile lisanslıdır

TAHİR EL-CEZÂİRÎ'NİN İTİKADİ ESERLERDEKİ TELİF METODU

The Copyright Method in Tahir al-Jazairi's Works of Faith

MUSTAFA YALÇINKAYA- İLHAN SELÇUK KASIRGA

Öz:

Çalışmamızın konusunu teşkil eden Tâhir el-Cezâirî, Osmanlı Devleti'nin son döneminde Suriye bölgesinde yaşamış, ıslahatçı fikirleriyle temayüz etmiş bir âlimdir. Cezâirî'nin ıslahat düşüncesine yönelmesinin en önemli sebebi Müslümanların batı medeniyetinin gerisinde kalması yer almaktadır. Müslümanların yeniden ayağa kalkması için öncelikle onları geride bırakan sorunlarla yüzleşmeye ardından yeniden yükselişe geçmenin anahtarı olarak gördüğü ıslahat metoduna davet etmiştir. Onun pek çok eseri yeni açılan modern okullarda okutulmuştur. Cezâirî bu eserleri yeni bir öğretim metodu ile kaleme almış böylelikle öğrencilerin eğitim sürecinde karşılaştıkları zorluklar yeni yöntemler kullanılarak aşılmaya çalışılmıştır. Onun kalam alanında yazdığı iki eseri bulunmaktadır. Bunlardan ilki Suriye'de iken yazdığı El-Cevâhirü'l-Kelamiyye ve Mısır'daki hicret yıllarında telif ettiği El-Cevheret'ü fi-Kava'idi'l-Akaid adlı eserlerdir. Onun eserleri klasik akaid metinlerinden farklı olarak birtakım yeni metodlar içermektedir. O, bu yöntemlerle itikadi meselelerin kolayca kavranabileceğini öngörmüştür. Cezâirî'nin akide metodunu incelediğimizde temel anlayışının Selef âlimlerini takip etme, itikadi konuları tartışmalardan uzak yalın bir dille okuyucuya aktarma, kelimelerin çokluğundan ziyade anlam yoğunluğuna önem verme ve açıklayıcı misaller verme gibi birtakım temel metodları tercih ettiği görülmektedir. Bu nedenle çalışmamızda müellifin itikadi konuların aktarımında takip ettiği bu metod ve yöntemler tespit edilerek ortaya konmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tâhir el-Cezâirî, Kalam, Akaid, Metod.

Abstract:

The subject of our study was Tahir al-Jazairi. He is a scholar who lived in the Strian region in the last period of the Ottoman Empire and was Distinguished by his reformist ideas. The most important reason why al-Jazairi turned to the idea of reform is that Muslims lag behind western civilization. In order for Muslims to rise again, they must first face the problems that left them behind. Also, the key to re-ascension is the method of reform. Many of his works were taught in newly opened modern schools. al-Jazairi wrote these works with a new teaching method. Thus, al-Jazari by using new methods, he enabled students to overcome the difficulties they encountered in the education process. He has two works written in the field of kalam. The first of these is El-Cevâhirü'l-Kelamiyye, which he wrote while he was in Syria, and El-Cevheret'ü fi-Kava'idi'l-Akaid, which he wrote during the hijra years in Egypt. His works include some new methods different from the classical akaid texts. He predicted that with these methods, theological issues can be grasped easily. When we examined al-Jazairi's method of creed, he followed the Salaf scholars of his basic understanding. He conveys the issues of creed to the reader in a plain language that is far from discussions. It is seen that he prefers some basic methods such as giving importance to the density of meaning rather than the plurality of words and giving explanatory examples. For this reason, in our study, these methods that the author followed in the transfer of theological issues were determined.

Keywords: Tahir al-Jazairi, Kalam, Akaid, Method.

1. TÂHİR EL-CEZÂİRÎ'NİN HAYATI

Tahir el Cezairi 12 Şubat 1852 yılında Suriye'nin Şam kentinde dünyaya gelmiştir. Künyesi Tâhir b. Muhammed Sâlih b. Ahmed es-Sem'ûnî el-Hasenî el-Cezâirî'dir. (Kehhâle, 1993:2; Hâfız, 1986:1; Muhyiddin, 2001:2) Babası Cezayir asıllı Mâlîkî mezhebi kadısı olan Muhammed Salih el Cezâirî'dir. Salih el Cezâirî, Fransız birliklerinin Cezayir'e girmesi üzerine 1847 yılında Şam'a göç etmiştir (Kürd Ali, 1950:5). Cezâirî'nin annesi kendisi küçükken vefat etmiştir. Büyük dedesi Ebu'l-Kâsım, Ömer el-Halvetî'ye (ö. 800/1397-98) atfedilen ve İslâm coğrafyasının en büyük tarikatı olarak bilinen Halvetiyye'ye mensup bir şeyhtir.

Müellifimiz ilk dini öğrenimine babasının yanında başlamış, akabinde Rüştiye okuluna gitmiştir. Daha sonra Şam'da bulunan Çakmakıyye Medresesi'ne girmiş, burada Abdurrahman el-Boşnâkî'den dini ve pozitif ilimler öğrenmiştir. Cezâirî ayrıca Türk muallimlerden matematik, astronomi, tarih ve arkeoloji gibi ilimleri de tahsil etmiştir. Cezâirî, akabinde Abdulganî el-Ğuneymi el-Meydanî'nin (ö.1881) talebesi olur. Diğer taraftan lise eğitimini sürdüren Cezâirî, burada Süryanice, İbranice, Habeşçe, Berberice ve Fransızca gibi yabancı dilleri öğrenerek İslâmî ilimler ile pozitif ilimleri kendi bünyesinde toplamıştır. Dil ve edebiyata olan aşırı tutkusu sebebiyle "Arabın dili" ve "edebiyatın hazinesi" gibi sıfatlarla vasıflandırılmıştır (el-Bânî, 1920:74).

Cezâirî eğitimci olarak ilk görevine 1877 yılında ez-Zâhiriyye mektebinde öğretmen olarak başlamıştır. Aynı yıl kurulan ve Müslümanlar arasında modern eğitim düşüncesini yayma amacı güden, âlimlerden ve hayırseverlerden teşekkül eden Cemiyet-i Hayriyye (Paşa, 1997:232) derneğinde kurucular arasında yer almıştır. Bu teşkilat daha sonra Dîvan-ı Maa'rif ismiyle bir devlet kurumu haline gelmiştir. Cezâirî'nin reform yanlısı düşüncelere haiz olması, dönemin Suriye Valisi Mithat Paşa'nın dikkatini çekmiştir. Bu sebeple Mithat Paşa Cezâirî'yi Suriye Mekatib Müfettişliği görevine getirmiştir. Cezâirî yeni açılan modern okullarda okutulmak üzere yirminin üzerinde ders kitabı hazırlamıştır. (Commins, 1993:84). Müellif, eğitim sisteminde göze çarpan kusurları saptamış, birçok öğretmene doğru eğitim metodu konusunda danışmanlık yapmıştır. Görevi süresince devlet okullarının eğitim kalitesini artırmaya çalışmıştır.

Müellifimiz 1886 yılında eğitim müfettişliği makamının lağvedilmesinden dolayı görevinden alınmıştır. Mithad Paşa (ö.1884) ile kurduğu yakın dostluk Osmanlı idaresinin kendisine şüphe ile yaklaşmasına neden olmuştur. Bu dönemde kendisine yöneltilen suçlamalar nedeniyle evi polisler tarafından defalarca aranmıştır. Gelen ihbarlarda yayın yasağı olan kitapları evinde bulundurmakla itham edilmiştir. Müellif yaşadığı bu baskıyı gerekçe göstererek Mısır'a hicret etmiştir. On üç yıl Mısır'da yaşayan müellif, ilmi faaliyetlerini burada da sürdürmüştür. Mısır'da reform düşüncesini benimseyen memurlarla tanışan Cezâirî, ıslahatçı düşüncelerini genç dimağlara aktarma fırsatı bulmuştur. Cezâirî Mısır'da yaşadığı süre zarfında çalışmalarını sürdürmüş, bilhassa modernizm düşüncesine sahip gençlerin gönlünde hatırı sayılır bir yer edinmiştir. Ekonomik zorluklar başladığı için gazetelerde yazı yazarak elinde bulunan eserleri buradaki kitapçılara satarak geçimini sağlamıştır. 1919 yılında Suriye'de bir Arap Devleti kurulunca Cezâirî Şam'a geri dönmüştür. Cezâirî, aşırı bir şekilde sigara kullandığı için Mısır'da astım hastalığına yakalanmıştır. Suriye'ye döndüğünde hastalığının şiddeti artmış ve 6 Ocak 1920 tarihinde Şam'da vefat etmiştir. Cenazesi kendi isteği üzerine Kasiyun Dağı'ndaki Zülkifl Mezarlığı'na defnedilmiştir. (Çimen, 2010:39-396).

2. CEZÂİRÎ VE KELAM

Tâhir el-Cezâirî Kelam ilmiyle hemhal olmuş ve üzerinde çalışmalar yapmıştır. O, itikadi meselelerin daha kolay anlaşılabilmesi için farklı metotlar denemiştir. Özellikle anlaşılması zor konuların üst perdeden anlatılarak daha da karmaşık hale getirilmesine karşı çıkmıştır. Onun yönteminde kelam ilminin kolayca anlaşılabilmesi bulunmaktadır. Cezâirî kelam ilmiyle alakalı üç eser telif etmiştir. Bunlar; el-Cevahirü'l-Kelamiyye, el-Cevheretü fi Kava'idi'l-Akaid, Şerhu'l-Akideti'l-İslamiyye adlı eserlerdir.

2.1. el-Cevâhirü'l-Kelâmiyye fi İzâhi'l-Akîdeti'l-İslâmiyye

Cezâirî bu eseri ilkokullarda okutulmak üzere kaleme almıştır Müellif eserinde akaid ilminin temel konularını sade bir dille soru-cevap şeklinde ele almaktadır. İlk olarak 1885 yılında Dımaşk'ta

yayımlanmıştır. Toplamda sekiz ayrı bölümden meydana gelmektedir. Mukaddime kısmında İslam akaidi ile alakalı özet bilgi verilmektedir. Birinci bölümde Allah'a iman konusu işlenmekte, icmalî iman, tafsilî iman, müstahîl sıfatlar, haberî sıfatlar hakkında bilgi verilmektedir. İkinci bölümde meleklerle iman, meleklerin birtakım özellikleri ve görevleri konularına temas edilmektedir. Müellifimiz üçüncü bölümde kitaplara iman, Tevrat, Zebûr, İncil ve Kur'an hakkında bilgiler paylaşmaktadır. Dördüncü bölümde peygamberlere iman, Beşinci bölümde âhirete iman, altıncı bölümde kaza ve kadere iman konularından bahsedilmektedir. Cezâirî, eserin son bölümünde selef âlimlerinden aktarılan itikada dair önemli meseleleri incelemiştir.

2.2. el-Cevheretü fi Kavâ'idü'l-Akâid

Müellifimizin Mısır'da ikamet ettiği yıllarda yazdığı bu eser, el-Cevâhirü'l-Kelamiyye gibi hacmi büyük olmayan bir risale niteliğindedir. Eser ilk olarak 1900 yılında basılmıştır. Biz eserin 2000 yılında Kahire'de neşredilen baskısına eriştik. Muhakkik Hasan es-Semahî Süveydan tarafından yayına hazırlanan eser Dârü'l-Kalem yayınevi tarafından Dımaşk'ta, Dârü's-Şamiye yayınevi tarafından da Beyrut'ta yayınlanmıştır. Bizim ulaştığımız yeni baskı nüshada eser toplamda 151 sayfadan oluşmaktadır. Eserde aklın İslam dinindeki konumu, insanoğlunun fitratı, ruh ve beden arasındaki ilişki, bilgi edinme vasıtaları, peygamberlik, vahiy, Allah'ın sıfatları gibi mevzular açıklanmaktadır. Cezâirî, eserde selef ve halef ifadesini kullanarak her iki görüşe mensup alimlerin bazı görüşlerini vermektedir. Müellif, itikadi konuları açıklığa kavuşturduktan sonra bazen selef alimleri gibi düşündüğünü söylemekte bazen de sadece kelimcilerin kişisel görüşlerini zikretmektedir.

2.3. Şerhu'l-Akâidetü'l-İslâmiyye

Osmanlı Devleti döneminde yaşamış Hanefî mezhebi alimlerinden Mahmûd Hamza'nın (Baktır, 2003:27-365) kaleme aldığı "el-Akâidetü'l-İslâmiyye" adlı eseri üzerine Cezâirî bu şerh çalışmasını yapmıştır. Bu eseri Hanefî ulemasının öncü şahsiyetlerinden İbn Âbidin de "el-Hibâtü'l-İlâhiyye bi'l-'Akâidetü'l-İslâmiyye" adıyla şerhetmiştir. Cezâirî'nin bu çalışması yayınlanmamıştır. El yazması halinde olup Zâhiriyye kütüphanesinde bulunmaktadır. Cezâirî eserde iman esaslarını açıklayarak anlatmaktadır. Müellifin soru-cevap şeklinde oluşturduğu eseri toplam 144 soru ve cevaptan meydana gelmektedir. Eserin son kısmında çocuklara hitap eden didaktik şiirler bulunmaktadır (Çimen, 1993:79). Bu şiirler en büyük Arap şairleri arasında gösterilen Emin b. Hâlid el-Cündî'ye (ö. 1841) (İshakoğlu, 2021:85) aittir.

3. ESERLERİNDEKİ TELİF METODU

Cezâirî, İslâm toplumunun kurtuluş reçetesi olarak en temel fikirin Selef-i Salihin'in anladığı ve uyguladığı manada dinin algılanması ve uygulanmasını sunmuştur. Toplumun genelinde yaygın olan bid'at ve hurafelerin temizlenmesi ve dinin aslının yerine ikame edilmesi gerektiğini ifade eden Cezâirî, Selef alimlerden farklı olarak ilim ve aklın da ön plana çıkarılması gerektiğini söylemiştir. Her ne kadar Selef düşüncesinin ağır bastığı biri olarak görünse de Cezâirî, akılcı yaklaşımları onun diğer Selef alimlerden farklı bir ilim adamı olduğunu göstermektedir.

Cezâirî'nin eserlerindeki metodolojisini akıl merkezli tutması özellikle dinin anlaşılmasına verdiği önemi göstermektedir. Tefsir konusunda ortaya koymuş olduğu yirmi sekiz maddelik yaklaşım akıl merkezli hareket etmesinin en önemli göstergesidir.

3.1. Sade ve Anlaşılır Bir Dil Kullanmak

Cezâirî'nin akaid eserlerinde sun'î ve kapalı ifadelerden uzak, kolay ve sade bir üslup kullanması dikkat çekmektedir. Şöyle ki müellifin itikadi meseleleri anlatırken kullandığı yalın anlatım tekniği oldukça belirgindir (el-Bânî, 71). Cezâirî'nin böyle bir teknik kullanması itikadi eserleri gençler için kaleme almasından kaynaklanmaktadır. Bilindiği gibi müellif ilkokullarda müfettişlik vazifesi yürütürken bu okullarda okutulmak üzere kitaplar yazmıştır. Cezâirî açılan modern okullarda yetişecek yeni neslin ilimlere olan vukufiyetini artırmak ve onlara fayda sağlamak amacıyla küçük hacimli eserleri onların istifadesine sunmuştur. Mesela el-Cevahirü'l-Kelamiyye adlı eserini ilkokul talebeleri için yazmıştır. Müellifin eserde kullandığı sade ve yalın dil tekniği onun akaid sahasında yetkin olmadığına delalet

etmemektedir. Çünkü müellif bu eseri hazırlarken akaid sahasındaki güç meseleleri kavrayamayan talebelere kolaylık sağlamak için böyle bir metot takip etmiştir.

Müellif başlangıç seviyesindeki talebeler için kadim ulemanın eserlerindeki tafsilatlı konuları muhtasar bir şekilde sunmaya gayret etmiştir. Cezâîrî'nin akaid sahasında neşrettiği eserlerde yalın ve sade bir üslup tercih ettiği ve eserlerini de bu şekilde biçimlendirdiği görülmektedir. Bu onun itikadi konuları üst perdeden anlatma tekniğine hoş bakmadığını ve talebelerin zihninde kavram kargaşası oluşmaması için bu yöntemi benimsediğini göstermektedir. Eserin bu denli küçük hacimli olması ve klasik ilmi eserlerdeki ağır dilden uzak olması Cezâîrî'nin ilmi derinliğini yansıtmasa da onun akaid ilmini öğretmeye ne derece önem verdiğini göstermektedir.

3.2. Özlü Anlatımı Tercih Etmek

Cezâîrî'nin itikadi eserlerdeki bir diğer metodu da az ve öz anlatım tekniğini kullanmaktadır. Onun küçük hacimli akaid eserlerinde bu yöntem oldukça dikkat çekicidir. Müellif itikadi konuların pratik örneklerle zihinlere daha iyi yerleşmesi için bu metodu kullanmıştır. Talebesi Muhammed Kürd Ali, Cezâîrî'nin aktarmak istediği bilgiyi veciz bir şekilde anlatmayı tercih ettiğini ifade etmektedir (Kürd Ali, 2014:371). Çünkü bilgi aktarımında düz bir anlatım ile veciz bir anlatım arasında çok fark bulunmaktadır. Düz anlatım biçiminde okuyucu metni okuyup geçmektedir. Oysa ki veciz ifadelerle süslenmiş bir metin okuyucunun zihninde önemli çağrışımlar yapmakta ve öğrendiği bilgiyi unutmamasını sağlamaktadır.

Cezâîrî, bir eserin hacminden ziyade taşıdığı anlam yoğunluğunun önemli olduğunu düşünmektedir. Ona göre yüzlerce sayfaya yayılmış gereksiz açıklamalardan ziyade 5-10 sayfaya doğru bir anlatımla sığdırılmış bilgiler daha değerlidir. Bu onun nicelikten çok niteliğe değer verdiğinin göstergesidir. Talebesi Muhammed Kürd Ali'nin aktarımına göre Cezâîrî, birkaç satır ile ifade edilebilecek bilgilerin gereksiz uzatılmasını, yazarların küçümsenme ve eser inşa etmede yetersizlik damgası yeme korkusu olduğunu belirtmektedir. (Kürd Ali, 1950: 33).

Cezâîrî'nin eserlerini incelediğimizde talebelerin gereksiz ayrıntılar ve sabit metinler içinde bocalamasını önlemek kastıyla özlü anlatım metodunu kullandığı görülmektedir. O, akaid eserlerini gereksiz ifade ve uzatmalardan uzak muhtasar bir şekilde kaleme almıştır. Müellif el-Cevahirü'l-Kelamiyye ve el-Cevheretü fi Kavaidil Akaid adlı eserlerinde itikadi konularda gereksiz ayrıntıya yer vermeden özet bir biçimde okuyucuya sunmuştur. Müellif ibareleri kısaca özetlemiş fakat vermek istediği mesajı ön plana çıkararak muhtasar bir eser olmanın verebileceği yetersizlik kaygısını telafi etmiştir. Çünkü Cezâîrî'nin itikadi konulardaki güzel anlatımı maksadına ulaşmıştır. Bu anlatım metodu sayesinde talebelerin akide ilmini anlamada yaşadıkları zorluğun üstesinden gelmeleri sağlanmıştır. Nitekim müellifin el-Cevahirü'l-Kelamiyye adlı eseri Suriye'deki okullarda uzun yıllar okutulmuştur. Müellifin az ve öz anlatım metodunu benimseme konusunda peygamber efendimizi örnek aldığını söyleyebiliriz. Nitekim Hz. Peygamberin veciz konuşma özelliğini belirten ve Cevamiü'l-Kelim olarak bilinen bir sıfat bulunmaktadır. Muhammed Kürd Ali hocası için eser telif etmenin çok kolay olduğunu ve bir eseri birkaç haftada yazabildiğini söylemektedir.

Müellifimizin özlü anlatım metodu uyguladığı bazı örnekleri zikrederim. Cezâîrî ahirete iman bahsini anlattığı bölümde ahiret gününü şöyle tarif etmektedir: “*Ahiret gününe gelince o çok dehşet verici bir gündür. O gün çocuklar ak saçlı ihtiyarlara dönüşür.*” (Cezâîrî, 2018:50). Müellifimiz ahiret gününü anlatırken müzzemmil suresindeki şu ayete işaret etmektedir: “*Siz de inkârda direnirseniz çocukları ihtiyarlatacak o günden kendinizi nasıl koruyacaksınız?*” (Müzzemmil 73/17). Cezâîrî'nin ahiret gününün ne manaya geldiğini bu ayet ile anlatması çok manidardır. Çünkü müellif el-Cevahirü'l-Kelamiyye eserini ilk ve ortaokul talebeleri için kaleme almıştır. Onların zihnine ahiret gününün ciddi bir kavram olduğunu yine çocuklar üzerinden aktarmaya çalıştığını görmekteyiz. Bir çocuğun bu ayeti okurken vereceği ilk tepki şaşkınlık olacaktır. Önce anlamakta zorlanacak daha sonra ahiret gününün ciddi bir sorumluluk gerektiren son olduğunu idrak edecektir. Bu yüzden Cezâîrî'nin ahiret mefhumunu sayfalar dolusu anlatmak yerine kısa ve öz bir mesaj veren bu ayeti kullanmasını mantıklı ve yerinde bir yaklaşım olarak görmekteyiz.

Cezâîrî'nin özlü anlatım tekniğini kullandığı bir diğer örnek ise Cennet ve Cehennem kavramlarını anlattığı bölümdür. Müellifimiz Cenneti ebedi nimetler yurdu (Cezâîrî, 2018:59) olarak tanımlarken,

Cehennem için de ebedi azab yurdu (Cezâirî, 2018:60) tanımını kullanmaktadır. Cezâirî'nin normalde tafsilatlı olan iki konuyu kısa ve öz ifadelerle anlatmaya çalıştığını görülmektedir. Onun buradaki tanımında ebedilik vurgusunun ön planda tutulduğu anlaşılmaktadır. Nitekim ahiret yaşamı sonsuzdur. Cezâirî bu örnekteki özlü anlatım tekniği ile talebelere Cennet ve Cehennemin kavramlarının temelinde sonsuz bir yaşam bulunduğunu öğretmeye çalışmaktadır. Çünkü ahiret bilinci henüz olgunlaşmamış bireylere bu yaşamın dünya hayatından en önemli farkını yani ölümsüzlüğü anlatmak daha makbul olacaktır. Çünkü talebeler sonsuz bir yaşamı düşünerek idrak edebilirlerse bu durum onların yaşamlarına da yansıtacaktır. Şöyle ki talebeler Cennet ve Cehennemin ebediliğini öğrendikleri zaman fani olan bu dünyaya olan bakış açıları değişecek böylelikle dünyayı sadece ahreti kazanmak için bir vesile olduğunu görmeye başlayacaklardır. Sonuç olarak aşırı dünya sevgisi yerine dünya ahiret dengesini sağlayan bireyler yetişmiş olacaktır. Bu açıdan bakıldığında Cezâirî'nin Cennet ve Cehennem kavramlarını ebedilik üzerinden kısaca ama mesaj vererek aktarmaya çalışması olumlu bir yaklaşım olarak görülebilir.

3.3. Açıklayıcı Misaller Göstermek

Tahir el-Cezairi'nin akaid eserlerinde dikkatleri çeken metotlarından biriside okuyucuyu tatmin eden örnekler anlatımlar sunmasıdır. Bilindiği gibi her ilim dalında anlaşılması güç konular bulunmaktadır. Akaid ilminde de talebelerin kolay kavrayamadığı bu yüzden de somut misallere ihtiyaç duyan konular bulunmaktadır. Müellifimiz bu noktada talebelere çeşitli misaller getirmekte ve onların itikadi konulardaki idrak kabiliyetini geliştirmektedir. Müellifin itikadi konulardaki somut misallerine birkaç örnek verelim.

3.3.1 Kabir Azabı ve Uyuyan İnsan Örneği

Mesela el-Cevahirü'l-Kelamiyye eserinin ahirete iman bölümünde kabir azabını ve kabir nimetlerini bir başkasının göremeyişini şöyle bir misal ile açıklamaktadır: “Bunun misali uyuyan kimsedir. Kişi rüyasında kendisini hoşnut eden şeyler görür, bunlardan memnuniyet duyar veya birtakım üzücü şeyler görür bunlardan dolayı üzümlüp acı duyar. Uyuyan kimsenin yanında olup onu izleyen birisi bu hisleri bilmez ve rüyada ne olduğunu hissetmez. Aynı şekilde ölmüş insan da böyledir. Kabirde ona sual edilir ve cevap verir. Kabirde kendisine nimet verilir veya azap edilir. (Cezâirî, 2018:53). Görüldüğü gibi müellif kabir azabı ve nimetleri konusunda gayet açıklayıcı bir örnek sunmaktadır. Yani konuyu yeni öğrenen öğrenciler için kabir azabı konusu akaid ilminin zor konularındandır. Cezâirî, bu konuda uyuyan insan örneğini misal getirerek öğrencilerin konuyu daha iyi kavramalarını sağlamıştır.

3.3.2 İhtiyari Fiiller ve El Titremesi Örneği

Cezâirî, aynı eserin kaza ve kadere iman bölümünde kulun ihtiyari fiillerinde icbar altında olmadığını şu misalle açıklamaktadır: “Her insanın fiillerinin tamamında mecbur olmadığını bilmesi mümkündür. Bu durum kişinin yazı yazarken elinin hareket etmesi ile titreme anında hareket etmesi arasındaki farktan ayırt edilir. Kişi yazı yazarken elinin hareket ettirdiğinde bu durumu kendisine nispet ederek “kendi seçimim ve iradem ile yazdım” der. Kişinin titreme anında elinin hareket etmesine gelecek olursak kişi bunu kendine nispet etmez ve “elimi hareket ettirdim” demez bilakis bu durum benim iradem dışında vuku bulan bir olaydır” der” (Cezâirî, 2018:62). Cezâirî bu örneğinde kulların cüz'i bir iradeye sahip olduğu gerçeğini elin titremesi ile açıklamaktadır. Akaid ilminde kulların ihtiyari fiilleri ile ızdırari fiilleri konusu ilk defa öğrenilirken zor gelebilmektedir. Müellifimiz talebelerin bu konuyu net bir şekilde zihinlerine yerleştirebilmesi için elin irade ile veya irade dışı titremesini bir misal ile sunmakta böylelikle talebelere zor gibi görünen bu konu kolaylaşmaktadır.

3.3.3 Marifetullah ve Ruh Örneği

Cezâirî bu örneğinde Allah'ı gözle görmediğimiz halde onu nasıl tanıdığımızı anlatmaktadır. Müellif bunun en basit örneğinin çevremizde mevcut olan şeyler olduğunu şöyle açıklamaktadır: “Birisi bir bina görse bilir ki bu binanın bir inşa edeni vardır. Aynı şekilde bir kitap görse bilir ki bunun bir yazarı vardır. Aynı şekilde bu alemi yoktan var eden bir yaratıcının da var olduğu bilinir” (Cezâirî, 2018:66). Cezâirî

açıklamasının devamında soyut bir örneği misal göstererek konuyu somut bir hale getirmektedir. Bu örnek, insan ruhu örneğidir. Müellif insanların varlığını kabul ettiği halde göremediği insan ruhunu Allah'ı görmeden tanımamıza kıyas ederek şöyle bir beyanda bulunmaktadır: “Her ne kadar ruhu göremesek de muhakkak onun mevcudiyetine hükmederiz. Gözlerimiz ruhu görmese de fikirler onu idrak edemese de onun etkilerinden birtakım izler görebiliyoruz. Aynı şekilde Allah Teala da böyledir. Şüphesiz biz onu gözlerimizle görmesek de O'nun zatını fikirlerimizle idrak etmesek de O'nun harikulade eserlerine bakarak mevcudiyetine inanıyoruz.” (Cezâirî, 2018:67). Müellif Allah'ın varlığını ispat ederken ruh örneğini sunmaktadır. O, ruhun varlığını Allah'ın varlığı ile kıyaslayarak bir sonuca varmaktadır. Müellifin öğrencilere Allah'ın varlığını ispat ederken bu örneği kullanması pozitif bir yaklaşım olarak görülmektedir. Nitekim Allah'ın varlığını gerçek manada idrak edemeyenler sahip oldukları fakat göremedikleri ruh örneği ile marifetullahı kavrayabilirler.

3.3.4 Nazar; Heybet ve Mıknatıs Örneği

Cezairi, nazarın (göz değmesinin) gerçek olduğu düşüncesindedir. Ona göre bazı insanların böyle birtakım özellikleri vardır. Yani baktıkları şeyi güzel gördüklerinde ve ona hayret ederek baktıklarında gözdeki nazarın zararı bakılan şeye isabet eder (Cezâirî, 2018:68).

Müellif nazar esnasında gözün bakılan şeye temas etmediği halde ona nasıl zarar verebileceğini şu örnekleriyle açıklamaktadır: “Bir şeye etki etmek için ona dokunmak şart değildir. Muhakkak biz heybet sahibi ve güçlü insanların birisine öfkeyle baktığında, bakılan kişiye temas etmediği halde bakılan kişinin dehşete kapıldığını, şaşkın bir halde afalladığını, bazen de öldüğünü müşahade edebiliriz. Mıknatıs demire temas etmediği ve mıknatıstan demiri etkileyecek bir şey çıkmadığı halde demiri kendisine çektiğini görüyoruz” (Cezâirî, 2018:68). Cezâirî bu örneğinde gözün latif bir madde olduğu halde kuvveti daha yoğun şeylere nasıl zarar verebileceğini açıklamaktadır. Onun ilk örneğinde güçlü insanların karşısındaki sadece korku duygusu ile tesir altına alabileceğinden bahsedilmektedir. Nitekim bu gerçekçi bir yaklaşımdır. İnsanın çekindiği kimsenin kendisine kızgınca bakmasından dolayı korkması olağan bir durumdur. Aynı şekilde mıknatıs örneği de nazarı idrak etmede açıklayıcıdır. Mıknatısın hiçbir temasta bulunmadan çevresindeki demirleri çekip etkilemesi gözdeki nazarı karşıdaki kişiyi etkilemesine benzemektedir. İki durumda da etkileyen şeyler temas halinde değildir. Bu durumda bir şeyi etkilemenin temas ile bağlantısı olmadığı ortaya çıkmaktadır. Cezâirî günlük yaşamda rahatlıkla karşılaşabileceğimiz bu durumları nazarı anlamakta güçlük çekenlerin önüne koymakta böylelikle konunun anlaşılması için okuyucunun önüne somut örnekler sunmaktadır.

Müellifin kullandığı bu örnekler, görülmeyen şeylerin varlığını kabul etmeyen ve onların etki alanları olabileceği konusunda şüpheli yaklaşımlar sergileyenleri ikna edebilecek tarzdadır. Nitekim Cezâirî bu konuyu aktarırken örnekleri çoğaltmamış ve sadece iki sade örneği açıklayıcı bir şekilde okuyucuya takdim etmiştir. Burada müellifin açıklayıcı misaller aktarmasının dışında anlam yoğunluğu fazla iki örnekle yetinmeyi tercih ettiğini görmekteyiz.

3.4. İhtilafı Konulardan Uzak Durmak

İslami ilimlerle uğraşan pek çok alim bu sahada etkinlik gösteren diğer alimlerle münakaşa etmiş pek çok konuda birbirleriyle ihtilafa düşmüşlerdir. Kelam alimleri itikadi konularda ihtilaf etmekle beraber özellikle Ehl-i sünnet kelimciler bu sahada aynı kanaati paylaşmaktadır. Matüridi ve Eş'ari kelimciler 10'a yakın meselede ihtilaf etmiş olsalar da onlarca meselede aynı hükme varmışlardır.

Cezâirî, itikadi konuları anlatırken ihtilafı konulardan uzak durmaya gayret etmiştir (Kasırga, 2022:32). Onun bu gayretini el-Cevahirü'l-Kelamiyye'de görmekteyiz. Müellif bu eserde öğrencilerin zihninde oluşabilecek en ufak bir itikadi tereddüde mahal vermemek adına akaid konularını birleştirici ve bütünleştirici bir üslupla kaleme almıştır. Cezâirî'nin bu tavrı temel akaid eğitiminde dikkate alınması gereken önemli bir husustur. Çünkü akaid dinin temel prensiplerini ihtiva etmektedir. Talebelerin bu ilmi öğrenirken karşılaşacağı ihtilafı meseleler zamanla büyük bir kavram kargaşasına

dönüşebilmektedir. Bu nedenle Cezâirî kelam alimlerinin ihtilaflı görüşlerine bu eserinde hiç yer vermemiştir.

Cezâirî el-Cevheretü fi Kavaidi'i-Akaid adlı eserinde ise tam olmamakla birlikte buna yakın bir tavır sergilemiştir. Bu eseri Mısır'da hicret ettiği yıllarda kaleme almış anlaşılması güç kelami meseleleri halef selef ayrımı yaparak okuyucuya aktarmıştır. Müellif bunu yaparken itikadi meseleleri farklı yorumlayan hak ehli iki zümre imajı sunmaktadır. Cezâirî hem Selef-i Salihin alimlerin görüşlerini benimsemiş hem de halef olarak ifade ettiği Ehl-i Sünnet kelimcilerinin fikirlerini savunmuştur. Müellif bu eserinde ihtilaflı meseleleri okuyucunun gözünde büyütmeğe ziyade aynı kaynaktan beslenen fakat bazı konularda ayrı düşünen alimlerin düşüncelerini sunmuştur. Cezâirî ihtilafları ayrıntısıyla anlatmaktan ziyade sadece selef ve halef görüşlerini sunmuş, bazı konularda ise iki gruptan birinin görüşünü tercih ettiğini açıklamıştır. Müellifin bu eserinde de itikadi meselelerdeki ihtilaflardan uzak durduğunu, normal okuyucu seviyesinde bir kitap olduğu için ihtilaflı farklı yorumlama olarak sunduğunu görmekteyiz. Genel olarak Cezâirî'nin kelami meselelerdeki ihtilaflı konuların ayrıntılarına girmekten kaçındığını, bu davranışını çocuklar için hazırladığı el-Cevahirü'l-Kelamiyye adlı eserinde bariz bir şekilde ortaya koyduğunu söyleyebiliriz.

3.5. Selef Âlimlerinden İktibasta Bulunmak

Cezâirî'nin itikadi eser telifinde ortaya koyduğu metotlardan birisi de Selef-i salihin alimlerinin görüşlerine yer vermesidir (Cezâirî, 2018:65). Müellif kadim ulemanın itikadi meselelerdeki düşüncelerine ehemmiyet vermiş, eserlerinde onlardan alıntılar yaparak pek çok konuda onlarla aynı kanaati paylaştığını beyan etmiştir. Cezâirî, selef-i salihin düşüncesinin ihmal edildiğini ve onların eserlerinin ve görüşlerinin yeniden ihya edilmesini gerektiğini düşünmektedir (Cezâirî, 2000:28). Müellif kadim ulemanın eserleri üzerinde çalışarak onları sonraki nesillerle buluşturma gayreti içerisinde olmuştur. Cezâirî, pek çok kadim eseri tahkik ederek şerh etmiş ve yayınlamıştır. O, bu eserleri yaşadığı toplumun güncel diline uyarlamaya çalışmış böylece eski alimlerin ağır ilmi dili altındaki birçok ilmi hazine, ıslahatçı bir alimin süzgecinden geçerek okuyucu ile buluşmuştur.

Müellif itikadi eserlerinde selef alimlerine ayrı bir parantez açmıştır. Şöyle ki; el-Cevahirü'l-Kelamiyye eserinin son bölümünde selef alimlerinin itikadi konulardaki görüşlerine yer vermiştir. Müellifin selef alimlerinden naklettiği konular arasında Allah'ın zatı, marifetullah, ruh, rü'yetullah, isra ve miraç, velilik ve içtihad, ölümlere Kur'an okumanın ve onlar adına hayır yapmanın hükmü gibi tartışılan konular bulunmaktadır.

Zikrettiğimiz konular hakkında bazı alimlerin farklı görüşleri ileri sürdüğü bilinmektedir. Cezâirî selef alimlerinin bu konudaki görüşünü sade bir üslup ve dikkat çekici örneklerle anlatmaya çalışmıştır. Müellif el-Cevheretü fi-Kavaidi'l-Akaid adlı eserinde de selef alimlerinin görüşlerini sunmaya çalışmıştır. Bu eserde selef ve halef tabirlerini kullanarak Ehl-i Sünnet kelamının temelini oluşturan ulema ile sonradan gelen alimlerin meselelerdeki farklı yorumlarına dikkat çekmiştir. Müellif her iki görüşün de hak olduğunu batıl olmadığını söylemekte çoğu yerde de selef alimlerinin görüşlerinin daha sağlam olduğu gerekçesiyle onları tercih etmektedir. Mesela eserinde istiva, nüzul, rahmet gazab gibi müteşabih konuları anlatırken Gazzali'nin el-Maksadü'l-Esna eserini örnek göstermektedir. Burada dikkatimizi çeken husus Cezairî'nin Gazzali'yi müteşabih ayetler konusunda tamamen Selef-i salihin alimleri gibi düşündüğünü göstermeye çalışmasıdır. Oysa ki Gazzali ayetlerde Allah'a atfedilen ve teşbih inancını andıran sıfatların uygun anlamlarla tevil edilerek yorumlanması gerektiğini söylemektedir. "İstivâ, nüzûl, yed, "gibi kelimelerin kelimciler tarafından şerh edilmesinin isabetli olacağını, çünkü bunların mana yönünden bilinebilen kavramlar olup müteşâbih ayetlerden sayılmadığını, hepsinin Arapçadaki zâhirî manası dışında bazı mânalarda da kullanıldığını ifade etmektedir. Gazzali selef-i salihin döneminde yaşamasa da müteşabih ayetler ve haberi sıfatlar hususunda Selef alimlerinin görüşünü benimsemiştir (Özervarlı, 1996:13-508). Cezâirî el-Cevhere adlı eserinde Gazzali'nin müteşabih ayetleri gerçek anlamında tasavvur ederek mecazın tahrifatından kurtulduğunu ve bunu el-Maksadü'l-Esna eserinde beyan ettiğini söylemektedir (Cezâirî, 2000:103). Sonuç olarak Cezâirî'nin selef alimlerinin beyanatlarını eserlerinde zikretmiş olması, akide metodunda onların görüşlerinin son derece önem arz ettiğini göstermektedir.

3.6. Müellifleri ve Kaynakları Belirtmemek

Cezâîrî'nin kaleme aldığı akaid kitaplarında yazarlar ve kaynaklar konusunda genel anlamda muğlak bir durum söz konusudur. O eserlerinde bazen müellifi gizlemiş sadece kaynağı vermiş, bazen de kaynağı açıkça zikretmiş müellifi açıkça belirtmemiştir. Ama iki eserini dikkatlice incelediğimizde kaynak vermekten genel olarak kaçındığını görülmektedir.

Cezâîrî, el-Cevâhirü'l-Kelamiyye adlı eserinde kullanmış olduğu kaynakları açıkça zikretmemektedir. El-Cevheretü fi Kavâ'id'l-Akâid adlı eserinde ise Gazzâlî'den alıntılar yapsa da umumi olarak istifade ettiği kaynakları beyan etmemiştir. O, eserlerinden yararlandığı şahıslar için "bazı imamlar" (Cezâîrî, 2000:90). "bazı kelam bilginleri" (Cezâîrî, 2000:115). "bazı mümtaz âlimler" (Cezâîrî, 2000:121) gibi ifadeler kullanmıştır. İtikadi çalışmalarının haricindeki teliflerinde de müelliflerin adı yerine eserini atfederek yazarları tanıtmaya çalışmıştır. Bunu da müellif manasına gelen sahip kelimesini kullanarak yapmış ve terkip şeklinde kaynak göstermiştir. Örnek verecek olursak İmam Gazzâlî' için "ed-Dürretü'l-Fâhire'nin sahibi" (Cezâîrî, 2007:255) terkipli kullanmaktadır. Cezâîrî'nin kaynakları zikretme konusunda dikkat çekici bir özelliği de Mâtürîdî ve Eş'ari'den bahsetmemesidir. O genel olarak görüşlerini Selef-i Salihin âlimlerine dayandırdığını söylemektedir. Müellifimiz bunu yaparken de Selef âlimlerinin ismini zikretmemektedir. Fakat aynı Cezâîrî başka bir eserinde Gazzâlî'nin mezhebine mensup olduğunu söylemektedir. Gazzâlî itikadda Eş'ari yolunu takip etmektedir. Müellifimiz ise iki eserinde de Eş'ari'den hiç bahsetmemektedir. Cezâîrî'nin eserleri incelendiğinde Gazzâlî ve İbn Teymiyye'nin etkisinde kaldığı, birisinden söz edecekse bu iki alimden söz ettiğini görülecektir. Bunun dışında müellif genel manada kaynak belirtmekten kaçınmıştır. Özellikle talebeler için yazmış olduğu el-Cevâhirü'l-Kelamiyye eserinde bunu tatbik etmiş olması akide metoduna getirdiği bir yenilik türündendir. Bizim kanaatimize göre müellif akide eğitiminde mesajı verenden çok verilmek istenen mesajın önemli olduğunu vurgulamak istemiştir.

4. SONUÇ

Tâhir el-Cezâîrî'nin itikadi eserlerdeki telif metodunu ele aldığımız bu çalışmamızda, öğrenmeyi ve öğretmeyi düstur edinmiş bir kişilik profili karşımıza çıkmaktadır. Müellifimizin ilim ehli bir aileden dünyaya gelmiş olması gelişimine oldukça katkı sağlamıştır. Gençlik yıllarında pek çok alimden istifade etmiş, böylelikle düşünce dünyasındaki gelişim ve değişim erken yaşlarda başlamıştır. Cezâîrî, toplumun 19. yüzyıldaki yaşadığı dönüşümü ve buna bağlı olarak ortaya çıkan pek çok problemi gözlemlemiş, ortaya çıkan sıkıntılara pansuman tedbirler uygulamak yerine kalıcı çözümler üretmeyi yeğlemiştir. Onun düşünce dünyasındaki kalıcı çözümün anahtar kelimesi ise ıslahatçılıktır. Müellif, batı medeniyetinin sanayileşme hamlesiyle beraber hızla ilerlemesi karşısında İslam coğrafyasının geri kalmışlığını ıslahat çalışmalarıyla durdurulabileceğini öngörmektedir. O, eğitimci olması nedeniyle yeni metotlarla eserler telif etmiş, eğitim ve öğretim alanındaki durgunluğu ıslah edici bir yöntemle bertaraf etmeyi uygun görmüştür. Müslüman çocukların inanç dünyasında İslam akidesinin sağlam bir şekilde anlatılması için eserler kaleme almıştır. Müellifimizin akaid sahasında yazdığı bu eserler metot bakımında diğer eserlerden farklı özellikler barındırmaktadır.

Cezâîrî'nin akide eserlerini telif ederken kullandığı metodunun kolaylık sağlama ve anlaşılır bir yaklaşım benimsediği görülmektedir. O, el-Cevâhirü'l-Kelâmiyye ve el-Cevheretü fi Kavâ'idi'l-Akâid adlı eserlerinde sade bir dil kullanımından yana olmuştur. Bu eserlerde İslam akaidi çerçevesinde tartışılan ihtilafli konuları dile getirmekten ziyade itikadi meselelerin özünü sunmaya gayret etmiştir. Eserlerinde işlediği olduğu konuları, anlaşılmayacak bir üslup ile anlatmaktan kaçınmıştır. Onun ihtilafli meselelerden uzak durmasını, okuyucunun inanç konularındaki dikkatinin başka bir tarafa kaymaması için bir çaba olarak görmekteyiz. Çünkü Cezâîrî bu yaklaşımı ile ihtilafın talebelerin zihninde meydana getireceği kötü çağrışımları öngörmüş ve engellemek istemiştir. Müellifin bir diğer metodunda somut misaller getirme çabası içerisinde olduğu görülmektedir. Ele alınan meselelerin dikkat çekici misallerle süslenme çabası, Cezâîrî'nin eserlerinde net bir şekilde görülmektedir. O'nun bu metodu tercih etmesi, konuların öğrenilmesine verdiği ehemmiyeti göstermektedir. Müellifin akide metodunda kullandığı yöntemlerden biri de kaynak belirtmemektir. O, genel olarak itikadi konularda yararlandığı kaynakları zikretmemeye özen göstermiştir. Müellifin bu tercihi, konuların meselenin özünden şahıslara kaymaması için başarılı bir yöntem olarak ön plana çıkmaktadır. Cezâîrî, Selef-i salihin alimlerinden alıntı yaparken de bu metodu devam ettirmiştir. Nitekim müellifin bir diğer metodu selef alimlerinin

görüşlerini paylaşmaktır. Cezâirî, selef alimleri ile sonraki dönem kelim alimlerinin görüşlerini kıyaslarken bile şahıs ismi vermekten kaçınmıştır.

Cezâirî'nin bilgi aktarımında kullandığı yöntemler çok dikkat çekicidir. Onun akaid ilmini itikadi meselelere odaklı, abartılı ifadelerden uzak, gereksiz ayrıntıya girmeden ihtilafsız ve mantıklı bir şekilde öğretme çabasını, akâid ilmine getirdiği bir yenilik olarak görmekteyiz. Onun öğretim metodu ile günümüz ortaokul/lise imam-hatip öğrencilerinin okuduğu Akâid/Kelam ders kitapları karşılaştırılarak pedagojik yönden ele alınabilir. Ayrıca akaid ilminde yetersiz kalınan ve öğretilmesi güç konular müellifin eserleri baz alınarak yeni şekliyle müfredata konulabilir. Özellikle Cezâirî'nin verdiği açıklayıcı misaller örnek alınarak akaid kitapları yeniden düzenlenebilir. Kısacası günümüz akaid eğitiminde Cezâirî'nin kullandığı bu metotlar değerlendirilebilir.

REFERENCES/KAYNAKÇA

- BAKTIR, M. (2003). “Mahmûd Hamza”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, TDV Yayınları, Cilt:27, Ankara, s.365.
- CEZÂİRÎ, T. (2000). *el-Cevheretü fi Kavâ'idi'l-Akâid*, Darü'l-Kalem, Dımaşk.
- CEZÂİRÎ, T. (2007). *Şerhu Hutabi İbn-i Nübate*, Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut.
- CEZÂİRÎ, T. (2018). *el-Cevahirü'l-Kelamiyye*, Seyda Yayınları, Diyarbakır.
- COMMINS, D. D. (1993). *Osmanlı Suriyesi'nde Islahat Hareketleri*. (Çev) AYZAZ, S., Yöneliş Yayınları, İstanbul.
- ÇİMEN, A. E. (1993). *Tahir El-Cezairi ve Tefsir İlmindeki Yeri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- ÇİMEN, Abdullah Emin. (2010). “Tahir el-Cezairi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, Cilt:39: İstanbul, s.395-398.
- ELBÂNÎ, M. S. (1920). *Tenvîru'l-Besair Bisîreti eş-Şeyh Tahir*, Suriye Arap Hükümeti Matbaası, Dımaşk.
- İSHAKOĞLU, Ö. (2012). *Suriye Tarihi; Osmanlı Dönemi Suriyesi'nde Edebi ve Kültürel Hayat (1800-1918)*. Kabalcı Yayınları, İstanbul.
- KASIRGA, İ. S. (2022). *Osmanlı Son Devir Islahatçı Din alimlerinden Tahir El-Cezairi ve İtikadi Görüşleri*, Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzincan.
- KEHHÂLE, Ö. R. (1993). *Mu'cemi'l-mü'ellifîn, Müessesetü'r-Risale*, Beyrut.
- KÜRD ALİ, M. (1950). *Künûzü'l-ecdâd, el-Mecmau'l-İlmiyyü'l-Arabî*, Dımaşk.
- KÜRD ALİ, M. (2014). *Bir Osmanlı-Arap Gazetecinin Anıları*. (Çev) TÜFEKÇİ, İ., Klasik Yayınları, İstanbul.
- MUHYİDDİN, H. Z. (2001). *eş-Şeyh Tahir el-Cezâirî. Râidu't-Tecdîdi'd-Dîniyyi fi Bilâdi's-Şâmi Fi'l-Asri'l-Hadis*, Darü'l-Kalem, Dımaşk.
- MUTÎ, M., ABAZA,, N. (1986). *Târîhu Ulemâ'i Dımaşk*, Darü'l-Fikr, Dımaşk.
- PAŞA, M. (1997). *Midhat Paşa'nın Hatıraları*. Temel Yayınları, İstanbul.
- ÖZERVARLI, M. S. (1996). “Gazzali; Kelam İlmindeki Yeri”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, Cilt:13, İstanbul, s.508.

EXTENDED SUMMARY

The science of Ilm al-kalam has been a discipline that preserves its dynamics in every century among the Islamic sciences. Many scholars have been trained in the field of kalam and many studies have been prepared. Theologians who have made an effort in this field have discussed the issues of creed from different angles. Kalam scholars wrote books in the field of akaid, which constitutes the basic quality of this science, and used different methods in the written works. The fact that these methods differ from each other shows that the authors think differently in terms of conveying the issues of creed. Authors have been in search of new methods while conveying theological issues. Many theologians have written similar works by applying classical methods without putting anything on it. Some, on the other hand, sought ways to teach this science more practically and developed some new methods due to the increase in theological corruption and the importance of the science of creed. Tahir al-Jazairi, who is the subject of our study and we will examine the copyright method in his works of faith, is a scholar who lived in the Syrian region in the last period of the Ottoman Empire and distinguished himself with his reformist ideas. al-Jazairi has been very influential on the social and scientific life of the region where he lived, with the works he wrote, the schools and libraries he initiated to establish, the students he influenced and trained. In this period, Syria was in the position of a remote region where political, social and economic problems were dominant. In this process, some rehabilitation works were carried out in the region. Tahir al-Jazairi has been one of the leading scholars who carried out reform studies. Looking at his life, it is seen that his personality is integrated with the concept of reform. The most important reason why al-Jazairi turned to the idea of reform is that Muslims lag behind western civilization. He researched and revealed the antecedents that led to this situation. He invited Muslims to face the problems that left them behind, and then to the reform method, which he saw as the key to rise again.

Al-Jazairi has written many works reflecting his reformist thoughts. Many of his works were taught in newly opened modern schools. Al-Jazairi wrote these works with a new teaching method, so the difficulties encountered by the students in the education process were tried to be overcome by using new methods. One of the fields in which our author has copyrighted works has been the field of akaid. He has two works written in this field. The first of these are the works named *El-Cevâhirü'l-Kelamiyye*, which he wrote while he was in Syria, and *El-Cevheretü fi Kava'idi'l-Akaid*, which he wrote during the hijra years in Egypt. His works include some new methods, different from the classical akaid texts. The plain and plain style he used in his works attracted the attention of the reader and attracted attention. Although the work contains a simple style, the enrichment of its content by using high-intensity expressions has taken them out of being a simple treatise of faith. The practical examples used by the author in his akaid works have facilitated the reader's understanding. Thus, difficult to understand issues became clear thanks to logical examples. When we look at the method that al-Jazairi followed, we come across an effort to stay away from the controversial issues in the science of kalam in general. The author did not deal with different views on issues that are the subject of intense debate, with the aim that conflicts and akaid teaching cannot coexist, but only gave information about the subject. The only point where the author dealt with different views was the point of view of the predecessor and later scholars. While expressing these different understandings, he was content only to say how they thought, and did not mention any debate that took place among these scholars. As it can be seen in his works, al-Jazairi attributes his views to the scholars of Salaf-i Salih. Although he respected the later scholars of kalam, his devotion to the predecessors was at an advanced level. So much so that *al-Cevâhirü'l-Kelamiyye* gave place to their views at the end of his work. In addition, *al-Cevheretü fi Kavâ'idi'l-Akaid* gives the views of the predecessor scholars and the later kalam scholars together, and says that he prefers the views of the predecessor scholars in most places. When we examine his works, we come across a profile of a book that will help the students' akaid education and that they can learn easily. al-Jazairi has built works with a low number of pages but high intensities of meaning. He predicted that with this method, theological issues can be easily grasped. When we examine al-Jazairi's method of creed, it is seen that his basic understanding prefers some basic methods such as following the Salaf scholars, conveying the issues of creed to the reader in a plain language away from discussions, giving importance to the density of meaning rather than the multiplicity of words, and giving explanatory examples.